

v steno v vremenskem preobratu, s pretežkimi tovari, a nekateri kljub temu v kratkih hlačah. Umrli so za srčno in splošno oslabeledostjo, ohladitvijo in psihično kapitulacijo, ko so videli mrtve tovariše, s katerimi so se zjutraj — še polni poleta — lotili stene. Knjige te vrste so nedvomno poučne in koristne, moram pa reči, da so trenutki, ko se človek med branjem vpraša: »Je mar ves ta lepi alpski svet vreden tolikerkih smrti?« Odgovor je jasen — NI!

Stvar seveda ni problematična. Več znanja, več razmišljanja ob pripravi, več sprotnege ukrepanja in prilagajanja danim razmeram, več naklonjenosti do razumnega umika — pa je nevarnosti in žrtev takoj manj.

Knjigo pa kljub temu — ali prav zato — priporočam. Vredna je, da ji odmerimo nekaj svojega časa.

SIMON RUTAR KOT PLANINEC IN PLANINSKI PISEC

JANEZ DOLENC

Goriški muzej in Kulturna skupnost Tolmin sta v sodelovanju z društvu slovenskih arheologov, etnologov, geografov in zgodovinarjev pripravila v Tolminu 9. in 10. oktobra 1976 proslavo 125-letnice rojstva Simona Rutarja.¹

Prvega dne je bil znanstveno zborovanje o izredno obsežni dejavnosti tega tolminskega rojaka. Čeprav potresni strahovi še niso bili povsem mimo — majski potres se je skoraj z isto močjo ponovil spet v septembru — se je v dvorani doma JLA v Tolminu zbralo okrog 60 ljudi iz vse Slovenije in zamejstva, ki so zbrano poslušali predavanje naših znanstvenikov o mnogostranski Rutarjevi dejavnosti. Dr. Bogo Grafenauer ga je osvetlil kot zgodovinarja, dr. Valter Bohinec kot geografa, dr. Jaroslav Šašel in Željko Rapanić kot arheologa, dr. Milko Matičetov kot narodopisca, Branko Marušič² pa kot tolminskega krajepisca. V diskusiji je pisec teh vrstic skušal dopolniti njegov lik z oznako njegovega slavističnega dela.

¹ Simon Rutar se je rodil 12. oktobra 1851 v vasi Krn in umrl 3. maja 1903 v Ljubljani.

² Branko Marušič, ravnatelj Goriškega muzeja in pobudnik te proslave, je že leta 1972 poskrbel za ponatis Zgodovine Tolminskega iz leta 1882 in komentirano izdajo Rutarjevega Dnevnika iz dijaških in študentovskih let.

v dežju pa je to sožitje poti s slapom predstavljalo neprehodno oviro.

Vse to se je naenkrat pokazalo pred našimi očmi ... Planika se je izgubljala v drobnih kapljicah, ki jih je pršil slap po bližnji okolici; slap pa je veselo odlival svojo vodo nekam v globino ...

Kaj zdaj?

Nazaj bo treba pa prek malega Triglava ali pa spodaj ... je rekel Miha. Nazaj, prek vrhov ali spodaj, je zašumelo v moji mokri glavi.

Daleč je to, predaleč.

Slavc pa ... Saj smo že mokri, kar skozi pojdimo ...

Ta »skozi« je pomenilo — skozi slap ...

Najprej je ta »skozi« preizkusil avtor tega predloga. Na oni strani ga je bilo treba samo ožeti pa bi bil spet Slavc, se pravi planinec, kot je treba.

Za njim smo šli še drugi ...

Ne vem, kako so to prho občutili ostali, zase vem, da sem prinesel pet litrov vode v nahrbtniku še v kočo. Tisto, kar sem pa imel zavito v polivinilu za najhujše, tiste vode ne štejem zraven ...

Marijan Krišelj

Z velikim zanimanjem smo si v istem prostoru tudi ogledali razstavo njegovih del, ki jo je skrbno pripravila in otvorila ravnateljica Tolminske knjižnice Marta Fillijeva. Že pogled na razstavo je napravil vtis o silni delavnosti tega človeka, saj je obsegala večino od njegovih 10 knjig, 68 znanstvenih spisov, 69 razprav, kritik in čez 100 krajših člankov.

Naslednjega dne je po kratkem kulturnem programu kustodinja Tolminskega muzeja Marija Rutar odkrila skromen, a lep spomenik Simonu Rutarju, delo goriškega kiparja Negovana Nemca.

Med udeleženci simpozija je bil tudi urednik PV, ki me je v prijateljskem pogovoru spomnil, da tudi planinci ne smemo kar tako mimo Rutarja, saj je bil »sin planin« in eden prvih sodelavcev PV. To sodelovanje je V. Bohinec v svojem predavanju sicer omenil, vendar se je nekako izgubilo med obilico geografskih spisov. Skratka, urednik Tine mi je zabičal, naj o tem čimprej kaj več napišem za PV. Vsaj napol sem mu obljubil; ker pa sem zaradi potresa moral popravljati hišo, se je izpolnitev obljube hudo zavlekla. Vendar je najbrž še zmeraj potrebno, da kaj zapišemo tudi o planinstvu Simona Rutarja, da njegov lik zaokrožimo še s te plati.³

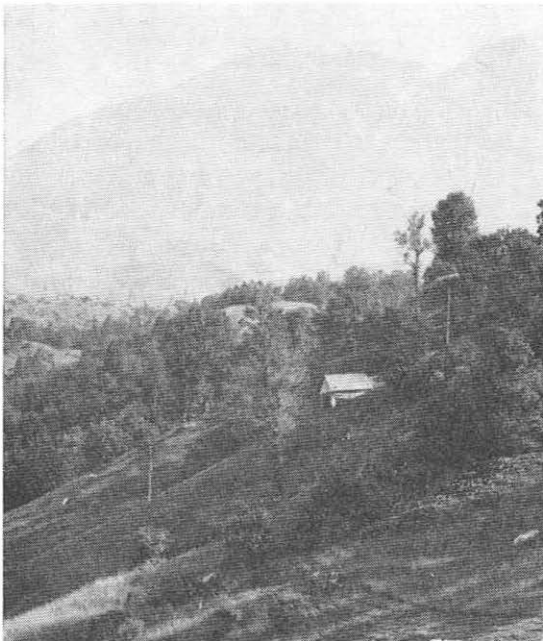
Simon Rutar je bil doma v enem od naših najlepših planinskih krajev. Njegov rojstni dom pri Mohu v vasi Krn stoji okrog 900 metrov nadmorske višine sredi planinskega raja, ki ga je opeval vrsenski rojak in Rutarjev daljni sorodnik Simon Gregorčič. Nad vasjo so velikanski sončni pašniki planin Kuhinja, Kašina, Slapnik, Zaslap in Leskovicica. Nad planinami pa je divje pečevje Batognice in vrh orjaka Krna, 2245 metrov visok. Iz Rutarjevega dnevnika, ki ga je pisal v letih 1869—1874, vidimo, da je kot dijak rad hodil v domače gore in zlasti na Krn vodil tudi druge. Dne 30. septembra 1970 je zapisal:

»Bil sem prvič na Kernu! Zadnjič se mi je vendar ta želja izpolnila, dasiravno sem moral le sam iti, ker sem zastoj skoraj dva tedna Gregorčiča čakal. Šel sem ob 8. zj. in prišel ob 7. zv. Pot me je peljala nad Košinom, po Planji, memo Kavkne jame, nad Kožljak in potem skoraj naravnost na vrh...«

Potem kot dober opazovalec še podrobno opisuje vrh gore. S seboj je imel daljnogled, vendar je bil razgled dober le na severovzhodno stran. Na vrhu je še vzdihnil za »ubogo Slovenijo« in se podal navzdol po slabi poti do planine Polje, kjer je zlomil »kramže«. ⁴ Ogledal si je še jezero in planino Duplje. Vračal se je za Pečmi mimo jezera Luža za Leskovskim vrhom in skozi Lužnico prišel domov.

³ Medtem so v tretjem Goriškem letniku 1976 že izšla predavanja z Rutarjevega simpozija.

⁴ Zobato železo, ki so ga navezovali na čevlje ali cikle za hojo po strmih.

Pod vasjo Krn, v ozadju gora Krn

Foto J. Dolenc

O tej turi je napisal spis »Potovanje na Kern«, kar omenja v Dnevniku, 31. oktobra 1970. Fr. Orožen pravi v članku Na Krn v PV 1899, ko navaja vire za svoj opis: »Uporabil sem tudi kratek Rutarjev rokopis o Krnu, ki ga je spisal še kot dijak.« Še isto jesen ga je 7. oktobra obiskal Anton Gregorčič.⁵ Ogladala sta si planino Kuhinjo in Mrzli vrh (1360 m).

Ker je imel v Čepovanu strica župnika in teto, se je povzpel to jesen na Kobilico (930 m), goro vzhodno od Čepovana, od koder se vidi — kot je zapisal — vse »julsko gorovje«.

V naslednjih počitnicah je 4. sept. 1971 vodil na Krn goriška profesorja Julija Glowackega in Matevža Lazarja. Glowacky je bil predvsem botanik, Lazar pa lihnealog ali po domače strokovnjak za lišaje. Šli so čez Lužnico mimo Batognic v Polje. Tu so bili zvečer lepo sprejeti in postreženi, naslednje jutro so pa bili kozarji kar se da odljudni in jim niso hoteli prodati hrane za na pot. Rutar ugiba, če jih niso morda imeli za čarovnike! Na poti na vrh so k sreči srečali Volarce, od katerih so dobili kruha in sadja. Razgled z vrha Krna je bil spet dober le na severno stran. Vrnili so se v Krn in naslednjega dne sta profesorja odpotovala v Gorico.

Leta 1872 je prav tako 4. septembra vodil na Krn profesorja Frana Levca. Poleg Lavriča je posebno Levec vplival na Simona in mu kot svobodomiseln narodnjak dajal poguma v sporu z domačini in sorodniki, ki so ga silili v bogoslovje. Tudi si je Rutar skrbno beležil njegova predavanja o slovenskem slovstvu, ki so se ohranila in so pomemben dokument o slovenski književnosti.

Po štirih urah hoje in pogovorov sta bila na vrhu, spet je bil dober razgled le na severno stran. Z vrha sta se nato spustila na Koseč in Drežnico, kjer sta hudo utrujena zaman iskala krčme. S težavo sta pripešočila v Kobarid in dobila dobro postrežbo in prenočišče pri Nemcu. Rutar je peljal Levca tudi na obisk h kaplanu Gregorčiču in s tem, kot pravi, seznanil dva slovenska pesnika. Pogovarjali so se o slovenski književnosti, o Levstiku, o Stritarjevem Zvonu itd.

Po tej turi v Dnevniku ni več zabeleženih pomembnejših poti v hribe — verjetno mu je posledaj manjkalo časa in volje za hojo po hribih. Omembe vreden pa je Rutarjev dodatek Zgodovini Tolminskega z naslovom Prirodoznanski opis Tolminskega.

Po mnenju V. Bohinca⁶ je tudi zelo podrobno opisal tolminski gorski svet in posamezne gorske skupine, pri čemer je tu in tam presegel okvir tolminskega ozemlja. Ustavlja se na razglednih točkah Alp, npr. na Krnu, Tolminskem Kuku in Triglavu, omenja pa tudi prometne in gospodarske razmere. Zanimiva so tolminska imena nekaterih julijskih vrhov, ki zdaj tonejo v pozabo, kakor npr. naziv Veliki in Mali Bogatec za Veliki in Mali

⁵ Anton Gregorič (1852—1925) z Vrsnega, kasnejši Javni delavec in politik.

⁶ Dr. Valter Bohinec: Simon Rutar kot geograf. Goriški letnik 3, 1976, str. 20—26.

Bogatin. Posebej obravnava kraško ozemlje ali Kraševino, kakor jo imenuje, kolikor je je na južnem obrobju tolminskega sveta. Enako podrobno opisuje doline in ravninske predele Tolminskega ter vodovje, predvsem seveda Sočo in Idrijco z njunimi številnimi pritoki.

Rutar je z veseljem pozdravil ustanovitev Slovenskega planinskega društva 1893 in že v prvem letniku Planinskega Vestnika objavil članek Črez Ture,⁷ ki pa ni potopis, temveč priložnostni spis ob načrtih za železnico in cesto čez Ture. Članek obravnava prehodnost Tur, zgodovino njihovih prevalov in zlasti še krajevna imena v njihovem območju, ki so marsikje slovenskega izvora, posebno v dolini Bele ali Belanski dolini, kakor jo imenuje Rutar.

Njegov najpomembnejši članek v PV je potopis Iz Bohinja čez Komno v Sočo.⁸ Tu opisuje v avgustu 1893 na novo zaznamovano pot čez Komno, ki jo je v 10 urah sam prehodil.

Najprej potoži, kako je bilo nekdanj na Komni živahno, dokler so jo imeli v zakupu Sočani in je na njej okrog 30 pastirjev paslo tri do štiri tisoč glav drobnice. Odkar pa jo je dobil od KID za nekoliko večjo zakupnino baron Born od Sv. Ane nad Tržičem in jo spremenil v gojišče gamsov, je vse opustelo in človek zelo lahko zaide. — KID ima še vedno rudosledno pravico na Bogatino in odganja vsakogar, ki bi poskušal tam kaj kopati.

O soški planini Na skali pa pravi: »Tamošnji pastirji žive neizrečeno skromno, skoro od samega mleka in skute. Sedemdeset let star in še prav krepak pastir je zatrjeval, da v vsem svojem življenju ni desetkrat jedel kruha. Mislil pa je bržkone s temi besedami belega pšeničnega kruha, katerega tamošnji prebivalci res le redkokdaj okusijo...« Že hudo bolan se je Rutar še enkrat oglasil v PV s člankom o Rakovem Škocjanu in Cerknškem jezeru,⁹ v katerem je z besedo in fotografijami opozoril Slovence na dotlej skoraj neznane lepote kraškega sveta: oba naravna mosta v Rakovem Škocjanu in pa Cerknško jezero s svojimi pritoki in požiralniki.

Če bo kdaj v vasi Krn zrasel planinski dom, kot nam obetajo, bo upravičeno lahko dobil ime po Simonu Rutarju, opisovalcu in ljubitelju Krna in drugih tolminskih gor.

⁷ Čez Ture. PV 1, 1895, str. 104—106, 129—133. Ker tega letnika nisem dobil v NUK, povzemam oznako po Bohinčevi rapravi.

⁸ Iz Bohinja čez Komno v Sočo. PV 5, 1899, str. 185—189.

⁹ Rakovska dolina in Cerknško jezero. PV 6, 1900, str. 43—45, 56—59, 72—76.

PRIJATELJEMA V SPOMIN

FRANC LANGERHOLC

Odšla sta, brez slovesa, brez besed — tiha in mirna, kot sta bila. Ne bomo vaju mogli nikdar več pozabiti.

Poznali smo se od vsega začetka. Proste trenutke smo preživljali skupaj, skupaj smo plezali, skupaj smo se zabavali, skupaj smo živeli.

Zdaj pa vaju ni več! Življenje je postalo pusto, dnevi so sivi, vse skupaj je postalo dolgočasno — življenje je postalo vprašaj.

Ljudje nas sprašujejo: »Zakaj še plezate? Ali ni dovolj dvoje mladih življenj, da spoznate s kakšnim nevarnim in neumnim športom se ukvarjate?«

»Mar bomo res nehali plezati?« Ne, še bolj se bomo posvetili alpinizmu. Že zaradi vaju moramo. Moramo nadaljevati to, za kar sta živela.

Mirno počivata. Morda se spominjata viharjev, plazov, vročega sonca, življenja, ki sta ga posvetila goram.

* * *

Drobna stezica nakazuje sled predhodnikov in le s težavo se prebija kvišku. Drobno melišče zavira najine korake, tiho se vlečejo megle, kakor starke posedajo po vrhovih. Končno stojiva pod steno.

Kota 370. Stena, ki umori voljo in pogum. Kaj se je že dogajalo pred letom dni? Grdi spomini mi napolnijo težko glavo. Padel sem. Padel sem po lastni krivdi — bil sem nepremišljen, preziral sem nevarnost. Zgodilo se je v Kamniški smeri v tej steni nad morjem. Smer je ocenjena z V. in VI. Ker se ni dalo zabijati, nisem zabijal. Nato korenina, megla, padec... Padec, odpiranje oči, zaznavanje sveta, veselje nad življenjem. Nato bolnišnica v Zadru. Diagnoza — zlom leve noge v gležnju. Spet ne bom mogel plezati.